

BEVEZETÉS

Az elmúlt évek egyik legnagyobb társadalmi méretű átalakulása a magyar felsőoktatásban ment végbe. A változások részben szándékoltak voltak, részben spontán folyamatok eredményeként álltak elő. Mindeközben a felsőoktatás számos gazdasági, politikai, helyi (regionális) és rétegérdek hivatkozási területévé vált, s mára ezen érdekek értelmezési keretei meglehetősen nehezen áttekinthető helyzetet teremtettek. A kialakult terminológia nem teszi lehetővé, hogy e fontos területről érdemi, racionális párbeszéd alakuljon ki. Ennek pedig az a következménye, hogy az ágazat nem tudja betölteni azokat a szerepeket, amelyeket a különféle társadalmi csoportok elvárnak tőle.

Az alcímben meghatározott kapcsolat, vagyis a felsőoktatási intézmények mint fejlesztési (tudás, innovációs és regionális) centrumok szerepvállalása ma az egyik leggyakrabban felmerülő téma, ugyanakkor jelentősen eltérő fogalomhasználat mellett élesen eltérő megközelítések tapasztalhatóak. A saját olvasatunk megalapozásához ezért elengedhetetlen szükség volt egy olyan elméleti megalapozásra, amely tisztázza a kiindulópontokat. Két alapvető fogalom tisztázására volt szükség: egyrészt a tér fizikai és társadalmi jelentése összefüggéseinek, másrészt a fejlesztő hatás, az innováció fogalmainak tisztázására. A harmadik elméleti alapozást jelentő tanulmány az innovációpolitika mint a beavatkozás eszközeinek elméleti bevezetését teszi meg, mely tanulmányok értelemszerűen az empirikus kutatási eseményeket megelőzően készültek el. Ezt követi az a két tanulmány, mely a tulajdonképpeni kutatási feladatok alapján készültek, felhasználva az elméleti megalapozásokat is.

Ez utóbbi tanulmányok gyakorlat-specifikus megközelítésből igyekeznek rávilágítani a felsőoktatás és a piac egymás közt manifesztálódott kapcsolati hálózatára. Azzal együtt, hogy ez a tér több dimenzióban létezik, különbözőképpen is érdemes görcső alá venni. A kötet szerkesztésekor speciálisan a külső-belső megközelítés, az elméleti fogalomalkotás és a gyakorlati helyzetkép, a közelítés és a távolítás párhuzamos egyidejűségére igyekeztünk figyelni. Így követi a fogalmi alapvetéseket tartalmazó írást a kutatási eredményekből (részben egy OTKA-, részben pedig egy, az Oktatási Minisztérium megbízásából készült vizsgálat), közeli elemzésekből a folyamat egészére vetített következtetésekről, tézisekről írt tanulmány, ami egyfelől folytatója a kötet első

szakaszában felvezetett gondolati, fogalmi háttérnek, másrészt előszobája az azonos helyzeti validitással bíró közelítési pontok lokális és tematikus elemzéseinek.

Így válik ki és ad belső keretet a kötet tartalmának két speciális szegmens; a munkaerőpiac és a tehetség fogalmainak analitikus megközelítése, így zárja le és egyben köti össze egy konkrét felsőoktatási intézmény lokális szerepéről szóló elemzés a társadalomelméleti fogalmi rendszert az esettanulmányok által nyerhető konkrét helyzetképpel.

Értelmezhetővé, láthatóvá tenni látens és gyakran fogalmi tisztázatlanságban rejtőző folyamatokat sosem könnyű feladat. A kötetben¹ szereplő tanulmányok egyfelől megpróbálnak rávilágítani a felsőoktatás és a társadalmi/gazdasági környezet teremtette szabályszerűségek, vagy éppen szabályszerűtlenségek eredetére, állapotára és következményeire, másfelől különböző szerzői aspektusból, megközelítésből próbálják egyfajta folyamatleíró jelleggel tálcára tenni a társadalmi teret, amely igenis igényli az egyeztetést, a (köz)megegyezést, a tervezést, a precizitást és a rugalmasságot. Ez utóbbi szempontból mondható az is, hogy a tanulmányokon keresztül az olvasó „belekukkanthat” egy mindenki számára látható, de a fejekben mégis rendszeretlen ismeretszövevényben létező világba, amely talán szektorfüggetlenül is rámutat Magyarország társadalmi folyamataira, „énképére”, lehetséges fejlődési/fejlesztési irányaira.

A tanulmányok műfaja és nyelvezete sem egyező, hiszen célunk az, hogy a beszélgetések a témáról ne csak a szakmán belül, de azon kívül is elinduljanak, folytatódjanak.

Szeretnénk segíteni azt a folyamatot, hogy ideológiai és tudományos elköteleződésektől kevésbé terhelt párbeszéd, ha úgy tetszik, közbeszéd alakulhassanak ki, de arra is szükség lenne, hogy a regionális, területi, kutatási, ágazati, gazdasági stb. fejlesztések érdekében olyan stratégiai tervek szülessenek, amelyek mentesek az ideológiától. Az elmúlt évek nagyobb nyilvánosságot kapott vitáiból elég utalni a bolognai rendszer átvételével kapcsolatos vitákra, az egyetemi autonómia és az egyetemi vagyonnal történő szabad rendelkezés körül kialakult vitákra, vagy éppenséggel a hallgatói létszám és az állami finanszírozás kérdéseiben kialakult polémiára. A tanulmányok abban a tekintetben vannak kapcsolatban a fenti előzmé-

¹ Megjelenését az OTKA 042551 számú kutatásának támogatása tette lehetővé.

nyekkel, hogy megpróbálják az érintett témákat is egy más, tudományosan egzaktabb, a kimeneteket és célkitűzéseket tekintve racionálisabb megközelítésben tárgyalni.

További fontos fejlemény lenne, ha maguk az intézmények is világosabb, pontosabb analízisek alapján folytatnák le belső egyeztetéseiket, alakítanák ki jövőbeni stratégiáikat, s hoznák meg stratégiai döntéseiket.

Természetesen nem gondolhatjuk, hogy e kötet mindezeket a kérdéseket tisztázhatja. De ha csak kis mértékben is hozzájárul e felvetések tisztázásához, akkor már nagy lépést tehetünk előre.

Végül szeretnénk megköszönni mindazoknak a segítségét és közreműködését, akik véleményükkel, adatszolgáltatással vagy bármi más módon hozzájárultak a kötetben szereplő tanulmányok megszületéséhez, illetve az azokat megalapozó kutatások elvégzéséhez. E hozzájárulások számos esetben őszinte, olykor önkritikus véleményeket tartalmaznak, melyek kiemelt tiszteletet és elismerést váltanak ki a szerzőkből, és reméljük, az olvasókból is.

*Krémer András – Matiscsák Attila
Budapest, 2008. 02. 01.*